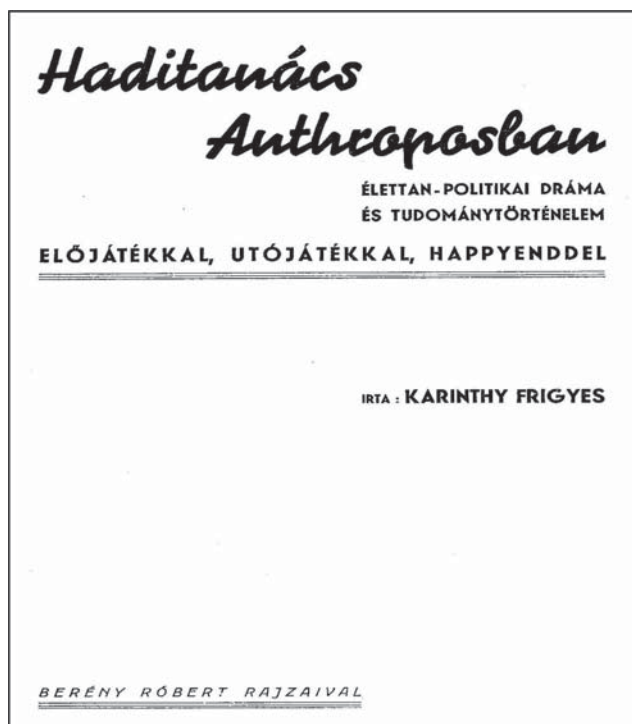

Karinthy Frigyes és a medicina

SZÁLLÁSI ÁRPÁD DR.

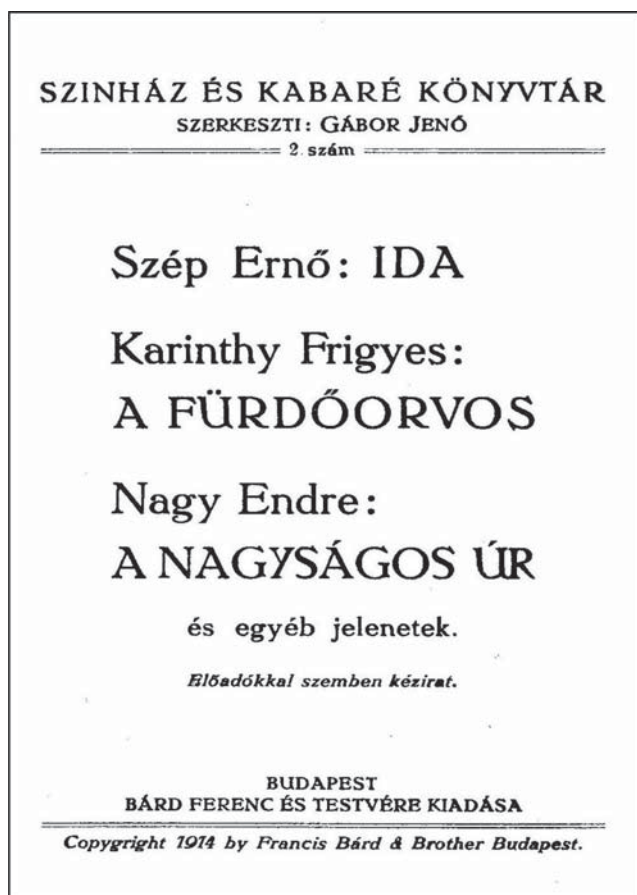
Az orvos végzettségüket kivéve, egyetlen nagy írónkat sem érdekelte annyira a gyógyítás tudománya, mint Karinthy Frigyes. Most nem a híres műtétjére és a neves operáló professzorra gondolunk, azt már Czeizel Endrétől [1] Kiss Lászlóig [2] többen megírták, hanem amikor még egészségesnek érezte magát. Levendel Júlia sorai szerint: „Az orvostudományt, a gyakorló orvosokat meg különösen tisztelte egész életében. Egyetemistaként bejárt az orvostanhallgatók óráira, részt vett műtéten és boncoláson – ezt azután ismert íróként is megtette” [3].

A budapesti születésű ifjú humorista titán már Markó utcai reálgimnazistaként nagyon érdeklődött a rohamosan fejlődő természettudományok iránt, egyúttal irodalmi hajlamai is kezdtek kibontakozni. Alig 15 éves korában jelent meg a *Nászutazás a Föld középpontján keresztül* című kisregénye. Verne hatása egyértelmű, csak parodisztikus formában. Érettségi után „állítólag” beiratkozott a matematika–fizika szakra, de rövidesen az újságírásnál kötött ki. Sorsfordító dátum 1906, amikor találkozott a hasonló korú Kosztolányi Dezsővel és Csáth Gézával. A medicina iránti érdeklődését bizonyára e két ember barátsága is befolyásolta. Különösen Brenner József medikusé, akinek a Klug Nándor-féle élettant is sokat forgatta. Ebből született meg a „Haditanács Anthropolosban” című humoreszkje [4] (1. ábra). Vagyis haditanács az emberi gyomorban. Az ókori Menenius Agrippa és Spartacus históriájának modern fiziológiai változata játszódik le – valaki emésztőszervében. Alcíme is: „élettani-politikai dráma és tudománytörténelem”. Főszereplői: Szürke Kéreg, államfő: Szív, miniszterelnök, Csontvelő: hadügyminiszter, Nervus Vagus: kultuszminiszter: Colon: kereskedelemügyi miniszter, Bécartia külügyminisztere. Spasmus: az összeesküvők vezére, Nervus Appendicularis: a Csökevények államtitkára, Parasimpaticus: államtitkár, Hepar, Pulmo és egyéb szervek. Schmalz: Lézengő zsírsejt. Összeesküvők: konstruktív és destruktív hormonok, fermentumok, tartalékos és tényleges vérsejtek. Szolgáltatón kívüli fehérvérsejtek. Néhány Staphylococcus mint kém. A nevek felsorolása is elég komikus, hát még a szövege. Spasmus, az összeesküvők feje így szónokol: „Mint tudjátok, Anthropolos fővárosának Gasternek, egész kereskedelmi forgalma végeredményben itt, Duodenumon áramlik keresztül, innen kerül a katonai országutakon át a városokba és falvakba. Jól tudjátok továbbá azt is, hogy a

1. ábra | Az író kevéssé ismert humoreszkjének címlapja

szövetségesein, a derék Hepar és Pancreas dolgoz lakosai szolgáltatják azt a napi másfél-két liter anyagot, mely a tápanyagokat bontja, építi és ezáltal az anyagcserét biztosítja...” Végül Spasmus felhagy alantasszándékával, nem zárja el a duodenumkaput, mert Szív miniszterelnök lebeszéli róla. Természetesen Colon a „Gázművek igazgatója” is hozzájárul egy verssel, amelynek sorai Arany János után szabadon: „Sűrű sötét az éj/Dühöng a béli szél...” Nem ismeretlen a diákoknál ez a parafrázis, de aligha tudják, hogy Karinthy Frigyes egyik darabjából való. Megjelent, de valószínűleg soha nem került színpadra. Publikálására még az igen alapos Gulyás Pál sem utal. Berény Róbert igényes művészi karikatúrákkal illusztrálta [5]. Avagy „Ha férfi lelkedet” Erkel dallamára: „Ha a legjobb falat (Torkodon lecsúszték) És a gyomorfalad/Könnyelmün tépi szét) Ne gondoldj szörnyűt és nagyot (Műtétet és halált) Se Atropint, se alkalit, (Amely savat kivált)” stb. Igaz, hogy az utóbbiak „nem váltanak ki savat”, mégis hallatlanul szellemes, és eszünkbe sem jut kifogásolni. Egyik hőse, Telma Titusz szintén az élet-

2. ábra | A Színház és Kabaré Könyvtár társszerzője

tan magántanára volt. Olyan fiktív figura, mint Kosztolányinál Esti Kornél. És egy kicsit önmaga is. Közben betoppant az akkor éppen felvirágzó pesti kabaré jellegzetes világába. A Nagy Endre névvel fémjelzett könyvtár egyik kiadványában jelent meg „A fürdőorvos” című darabja [6] (2. ábra). Nem tudni, mennyire ihlette meg a jó barát Csáth Géza balneológusi ténykedése. Legalábbis látszólag, mert a „hírhedt” naplót még nem olvashatta. A korábbi esztendőkből együtt jártak a sebészetre, nézni Dollinger Gyula professzor műtéteit. Így aztán igazi „karinthy” ötlet volt, amikor 1914-ben a hadba vonulás elől kivetette az egészséges féregnyúlványát. Majd őt kérte meg az író-orvos Puder Sándor, hogy hitelesítse előszavával az „Állapota kielégítő” című szubjektív kórtörténetet [7]. Seborvos a főszereplője az 1916-ban megjelent „Utazás Faramidóba” című fantasztikus regényének is. Hidroplánon repül egy felrobantott angol hajóról északra, a „szolaszik” földjére, Gulliver ötödik útjaként. Verne után Swift a fő ihlető, majd Wells. A sebészetre köszön vissza a „Hasműtét” című kötetének második novellájából [8]. Operálás közben a saját sérvétől sziszegő neves tanár úr, aki panaszaitól meg akart szabadulni, ezért az asszisztenciáját tükörből irányítva szinte „levezényelte” a saját herniarezekcióját. Képzletben érezni a műtő jódszagát, a siker utáni felzabadosultságot. Brenner Józsefről akkor még kevesen

tudták, hogy Csáth Géza néven írja kitűnő zenei tanulmányait. Kultusza a Karinthy-famíliában máig tart. A két éve megjelent *Nyugat* 1910-es kötetében Csáth már Kodály Zoltán „új hangjegyeit” és Reinitz Béla Ady-dalait méltatta. Ugyanitt Karinthy Frigyes Adyval „párosban” írt kritikát Bernard Shaw „Orvosok” című darabjáról. Mindkettő szigorúak az ír-angol szerzővel szemben. Ady szerint Molnár Ferenc szellemesebben írta volna meg. Karinthy azt veti szemére, hogy nincs humora és szatírája, csak fölénykedése. „Fölülkerekedni minden szuggeszciónak, éberem és ruganyosan ... ne higgyetek neki, ha moralizál, csak Wilde Oscart akarja lefőzni” [9]. A doktor dilemmáját ismeri, az olvasható a naplójában: „Ha Ön orvos és beviszik a kórházba, ahol ezer vérbajos fekszik – és Önnek van egy adag salvarzánja – mit fog tenni? Szétosztja köztük, hogy egyiknek se használjon – vagy inkább egyet megment közülük, legérdemesebbet!” [10]. A következő évfolyamban A. Schnitzler darabját „vesézi ki”. A pszichoanalitikus orvosnak „Az élet szava” című színművét, amelyben a szereplők „Hívatlanul és kéretlenül akarnak valamit, ami nem jutott nekik: nem jogukat akarják, csak jogokat formálnak. Temetőkből és hullák hörgésén keresztül szól a hang, amelyet Schnitzler az Élet Szavának nevez.” A századelő szellemi légköre nagyon kedvezett a tehetségeknek. A megjelenő *Nyugat*, a jellegzetesen pesti kabaré kibontakozása, a színházak pezsgő élete, a szaporodó kiadók, az asszimiláló, főleg zsidó polgárság igénye színes és széles fórumoknak bizonyultak.

A lélekábrázolásban forradalmat jelentett a freudizmus jelentkezése. Ez lett a sebészet mellett Karinthy második orvosi vonatkozású irodalmi „felségterülete”. Bizonyára Csáth Géza vezette be a pszichoanalízis rejtelmeibe. Ő búcsúztatta a *Nyugat* 1919-es évfolyamában e sorokkal: „mint orvost, a tudomány legrejtettebb és leggazdagabb területe érdekelte: az a határterület, ahol a test és lélek örök háborúja kell, hogy eldőljön: az ideggyógyászat... Csáth Géza, drága barátom, akit nagyon szerettem.” Majd az 1925-ös periodika orvosi szempontból igen érdekes. Ekkor jelent meg teljes terjedelmében Freud önéletírása, Németh László díjnyertes novellapályázata, valamint Karinthy Frigyes kritikája, amely a pszichoanalízisről szól, továbbá a Magyar Színház bemutatta az orvos végzettségű Sommerset Maugham: „Eső” című szomorújátékát. A szerző: „Európa vénebb szellemének geológiai alaprétégehez jut el, ahhoz a réteghez, amit ma divatos szóval pozitív analízisnek nevezünk. Nem tudom, magától jutott el idáig vagy a freudizmus kényelmes liftjein szállt alá – angolszász szerzőről lévén szó, az is méltánylandó ritkaság, ha ismerte ezt a közlekedési eszközt” [11]. Benedek István szavaival „csak remekműveket volt ideje írni”. Általában az „Így írtok ti”, a „Tanár úr kérem”, valamint az „Utazás a koponyám körül” című könyvek szerzőjeként ismerik. Az utóbbi kettőt főleg a filmzés jóvoltából.

Csatlakozott a maga módján a rákellenes mozgalomhoz. Mivel a kormány is így cselekedett. „Ha a kormány

nem csatlakozott volna a mozgalomhoz, a rák jót röhög az orvosokon, rádiumkezelésen, sebészetben – na, híresek, mondta volna rák, ugye a kormány se csatlakozott, hiába csináltatok az egészet. Mégis nekem volt igazam, nem úriemberhez való dolog engem üldözni. De így kétszer is meggondolja magát a rák” [12]. A drága Kosztolányi kínlását látva írta ezeket a sorokat, és nála a kettő nem ellentmondás.

Betegségével, műtétjével nem feladatunk most foglalkozni. Kezelőorvosai közül második felesége, az idegyógyász Böhm Aranka, a betegséget diagnosztizáló bécsi Otto Pötzl professzor és a stockholmi Herbert Olivecrona, „a tumorista szerint Olajkorona” agysebész nevét olvashatjuk legtöbbször. (A Karolinska Intézet falára a napokban helyezték a svéd–magyar nyelvű emléktábláját.) „Járok X-hez (itt rendel szemben), aki időnként ágyúcsöveket dug az orromba, amik a fülemben jönnek ki s azt állítja, hogy Eustach-csővemben fészkel valami gyulladás (Eustachio meghalt 1570-ben), másrészt megbámulja hallásom élességét és finomságát.” Mindent igyekezett a fonák oldaláról is nézni.

Humorának a töredéke, de jelentős része. Felesleges hangsúlyozni, hogy nem a medicinát, hanem annak gyakori visszasságait akarta kifigurázni. Hiszen Babits Mihály szavaival „talán ő volt a legkomolyabb írónk”.

Irodalom

- [1] Czeizel E., Erős E.: Számadás a tálentomról. Corvina Kiadó, Budapest, 1995.
- [2] Kiss L.: Kínok tövisében. Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 1997, 102–111.
- [3] Levendel J.: Így élt Karinthy Frigyes. Móra Kiadó, Budapest, 1979, 171.
- [4] Karinthy F.: Haditanács Anthropolban. Révai Kiadó, Budapest, é. n.
- [5] Gulyás P.: Magyar írók élete és munkái. Argumentum Kiadó, Budapest, 1995, 258–264.
- [6] Karinthy F.: A fürdőorvos. In: Színház és Kabaré Könyvtár, Bárd F. Kiadó, Budapest, 1912, 38–47.
- [7] Puder S.: „Állapota kielégítő”, Karinthy Frigyes előszavával. Genius Kiadó, Budapest, 1930.
- [8] Karinthy F.: Hasműtét. Athenaeum Kiadó, Budapest, é. n., 33–42.
- [9] Ady Endre–Karinthy Frigyes: Shaw Bernát: The Doctor's Dilemma. Nyugat, 1910, 1393–1395.
- [10] Karinthy F.: Kiadatlan naplója és levelei, Babits Mihály előszavával. Nyugat Kiadó, Budapest, 1938, 131.
- [11] Karinthy F.: Sommerset Maugham: Eső. Nyugat Kiadó, Budapest, 1925, III., 184–185.
- [12] Karinthy F.: 100 új humoreszk. Nyugat Kiadó, Budapest, é. n., 175–177.

(Szállási Árpád dr.,
Esztergom, Monteverdi u. 4., 2500
e-mail: aszallasi@invitel.hu)

13–15 May, 2010 Pécs, Hungary

5th Pannonian Symposium
on Central Nervous System Injury

Primary topics

- Biomarkers, point of care diagnostics and neuromonitoring in neurotrauma
- „Save what can be saved” – Applied neurological research using high-field magnetic resonance imaging
- Traumatic brain and spinal cord injury: from bench to bedside
- Evidence based guidelines in neurotrauma: a critical appraisal
- Expert reports on current clinical trials: decompressive strategies in CNS injury of various origin

Keynote speakers include

- Helen Bramlett, Ph.D. Miami, FL • Domenico d'Avella, M.D., Ph.D. Padua, Italy • W. Dalton Dietrich, Ph.D. Miami, FL • Ronald L. Hayes, Ph.D. Alachua, FL • David Hovda, Ph.D. Los Angeles, CA • Ji-yao Jiang, M.D., Ph.D. Shanghai, China • Geoffrey T. Manley, M.D., Ph.D. San Francisco, CA
- David O. Okonkwo, M.D., Ph.D. Pittsburg, PA • John T. Povlishock, Ph.D. Richmond, VA • Guy Rosenthal, M.D., Ph.D. Jerusalem, Israel / San Francisco, CA • Esther Shohami, Ph.D. Jerusalem, Israel • Yigal Soshan, M.D., Ph.D. Jerusalem, Israel • Andreas Unterberg, M.D., Ph.D. Heidelberg, Germany • Jan Verlooy, M.D., Ph.D. Antwerp, Belgium • Kevin W. Wang, Ph.D. Alachua, FL

Conference information, Program, Presentations and Invited Speakers are posted on the official web site of the congress: www.pcongress.hu

Additional information can be requested from The Organizing Committee:

Prof. Dóczi, Tamás, M.D., Ph.D., D.Sc.
Chair of the Organizing Committee
Chair of the Department of Neurosurgery,
University of Pécs
President of the Hungarian Neurosurgical Society
E-mail: tamas.doczi@aok.pte.hu

Büki, András, M.D., Ph.D.
Co-chair of the Organizing Committee
Secretary of the Hungarian Neurosurgical Society
E-mail: andras.buki@aok.pte.hu

Prof. John T. Povlishock, Ph.D. Richmond, Virginia
Professor and Chair, Department of Anatomy and Neurobiology
Director, Commonwealth Center for the Study of Brain Injury
Editor-in-Chief, Journal of Neurotrauma
E-mail: jtpovlis@vcu.edu

Main sponsors

Banyan Biomarkers, Codman, International Society for Neurochemistry,
EEA Grants, Norway Grants, Pécs 2010 European Capital of Culture